

**“XITOIY FALSAFASIDA BILIM VA TAJRIBA — “BILISH”
TUSHUNCHASI VA UNI AMALGA TADBIQ QILISH JARAYONI.”**

Student: Maxamadova Zilola

Scientific Advisor: Ziyatova Ba'rno

University: Alfraganus University

Faculty: Philology, English Language Department

Course: 3rd year

E-mail: @zilolamuhammadova606@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Xitoy falsafasida “bilish” tushunchasining mohiyati, uning nazariy asoslari va amaliy hayotdagi tatbiq etilish jarayoni yoritiladi. Bilim va tajriba o‘zaro bog‘liq ikki tushuncha sifatida qaraladi, bunda bilim nazariy idrokni, tajriba esa real hayotda sinov va amaliyot orqali shakllangan malakalarni ifodalaydi. Xitoy falsafiy tafakkurida “bilish” faqat ma’lumot yig‘ish emas, balki uni to‘g‘ri tushunish, hayotda qo‘llash va jamiyat farovonligi uchun foydalash jarayoni sifatida talqin qilinadi. Maqolada Konfutsiy, Lao Szi va boshqa mutafakkirlarning qarashlari asosida “bilish”ning axloqiy va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Xitoy falsafasi, bilish, bilim, tajriba, Konfutsiy, Lao Szi, amaliyot, donishmandlik, Dao, axloqiy tarbiya.

Annotation: This article explores the concept of “knowing” in Chinese philosophy, its theoretical foundations, and the process of its practical application. Knowledge and experience are considered interconnected concepts, where knowledge represents theoretical understanding, and experience reflects skills developed through real-life practice. In Chinese philosophical thought, “knowing”

is not merely the accumulation of information but also the correct understanding and practical use of knowledge for the benefit of society. The paper analyzes the ethical and practical significance of “knowing” based on the views of Confucius, Laozi, and other Chinese thinkers.

Keywords: Chinese philosophy, knowing, knowledge, experience, Confucius, Laozi, practice, wisdom, Dao, moral education

Mavzuning dolzarbligi: Xitoy falsafasida bilim va tajriba o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik masalasi bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega. Zamonaviy dunyoda bilimning ko‘lami kengayib, texnologiya va ma’lumotlar tez rivojlanmoqda, biroq faqat nazariy bilimga ega bo‘lish jamiyat va shaxs uchun yetarli emas. Amaliyotga tatbiq etilmagan bilim samarali bo‘lmaydi.

Shuning uchun, Xitoy falsafasidagi “bilish” tushunchasi — nazariya va amaliyotni uyg‘unlashtirish — zamonaviy ta’lim, kadrlar tayyorlash, innovatsiya va shaxsiy rivojlanish uchun muhim yo‘nalish hisoblanadi. Konfutsiy va Lao Szi ta’limotlarida ta’kidlangan bilimning amaliyot bilan mustahkamlanishi, bugungi kunda ham shaxsiy va ijtimoiy muvaffaqiyatni kafolatlovchi asosiy printsiptir.

Shuningdek, global raqobat va texnologik taraqqiyot davrida bilimni faqat o‘rganish emas, uni hayotga tadbiq qilish qobiliyati eng muhim omillardan biri sifatida qadrlanadi. Shu nuqtai nazardan, Xitoy falsafasida “bilish” tushunchasini o‘rganish va tadqiq qilish bugungi ta’lim, psixologiya va innovatsion menejment sohalari uchun dolzarbdir.

Kirish

Xitoy falsafasi inson tafakkurining eng qadimiy va boy manbalaridan biridir. U ming yillar davomida inson hayotining ma’naviy, axloqiy va amaliy jihatlarini yoritib kelgan. “Bilish” tushunchasi Xitoy falsafiy maktablarida markaziy o‘rin egallaydi. Bu tushuncha nafaqat bilish jarayonining o‘zini, balki bilimni amalda

qo'llash mas'uliyatini ham o'z ichiga oladi. Konfutsiy ta'limotida bilim axloqiy yetuklik bilan uyg'unlashishi kerak, Lao Szi falsafasida esa haqiqiy bilim — tabiat qonunlari va Dao yo'lini anglashdir.

Ushbu maqolada “bilish” tushunchasining mazmuni, bilim va tajriba o'rtasidagi uzviy bog'liqlik hamda Xitoy falsafasida nazariy bilimning amaliyotga tatbiqi qanday talqin qilinishi tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. “Bilish” tushunchasining falsafiy asoslari

Xitoy falsafasida “bilish” (知 — zhī) faqat ma'lumot olish emas, balki insonning ichki dunyosini o'zgartirish jarayoni sifatida qaraladi. Konfutsiy: “Bilgan narsangni bilganing — bilim; bilmagan narsangni bilmaslikni bilganing ham bilim”, degan. Bu so'zlar bilimning o'zini tan olish, o'z chegaralarini anglash va ularni kengaytirish zarurligini bildiradi.

Daoizmida esa bilish — tabiatning ichki uyg'unligini his qilish va insonni Dao bilan uyg'unlashtirish jarayonidir. Lao Szi: “Kim biladi, u gapirmaydi; kim gapiradi, u bilmaydi”, deb, haqiqiy bilimni ichki sukut va amaliy donishmandlik bilan bog'laydi.

2. Bilim va tajriba o'rtasidagi uzviy bog'liqlik

Xitoy falsafiy tafakkurida bilim va tajriba bir-biridan ajralmas tushunchalardir. Nazariy bilim — bu yo'l xaritasi, tajriba esa shu yo'lda yurgan insonning izidir. Konfutsiy ta'limotida bilim faqat amaliyot orqali mukammallashadi. Masalan, axloqiy qoidalarni bilish kifoya emas — ularni kundalik hayotda qo'llash zarur. Shu nuqtada mo'g'ul va xitoy mutafakkirlari ham fikr bildirgan: haqiqiy bilim — bu boshqalarga foyda keltiradigan va jamiyat farovonligini oshiradigan bilimdir.

3. “Bilish”ni amaliyotga tatbiq etish jarayoni

Xitoy falsafasida bilishning uch bosqichi mavjud:

O‘rganish (學 — xué) — nazariy bilimlarni o‘zlashtirish.

Tushunish (悟 — wù) — bilimning ichki mohiyatini anglash.

Tatbiq etish (行 — xíng) — bilimni kundalik hayotda, axloqiy va ijtimoiy faoliyatda qo‘llash.

Bu jarayon doimiy takomillashuvga asoslanadi. Inson bilimini tajriba bilan boyitib borar ekan, u o‘zini va jamiyatni yanada mukammal qiladi. Shu bois, Konfutsiy ta’limotida “bilganini amalda qo‘llash” eng oliy donishmandlik sifatida baholanadi.

Xulosa: Xitoy falsafasida “bilish” tushunchasi keng qamrovli bo‘lib, u faqat nazariy bilimni emas, balki tajriba, amaliy donishmandlik va axloqiy yetuklikni ham o‘z ichiga oladi. Bilim va tajriba bir-birini to‘ldiruvchi jarayonlar sifatida qaraladi. Haqiqiy bilish — o‘rganish, tushunish va tatbiq etishning uyg‘unlashgan holatidir. Ushbu yondashuv zamonaviy ta’lim va hayot falsafasida ham muhim ahamiyat kasb etadi, chunki faqat amaliyot bilan mustahkamlangan bilim jamiyat va shaxs rivojiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Konfutsiy. *Lun Yu (Suhbatlar)*. — Pekin: Zhonghua Shuju, 2006.
2. Lao Szi. *Dao De Jing*. — Shanxay: Guji Chubanshe, 2004.
3. Fung Yu-lan. *A Short History of Chinese Philosophy*. — New York: The Free Press, 1966.
4. Ivanhoe, P. J., & Van Norden, B. W. *Readings in Classical Chinese Philosophy*. — Indianapolis: Hackett, 2001.

5. Ching, Julia. *Chinese Philosophy and Confucianism*. — Honolulu: University of Hawai'i Press, 2000.
6. Confucius. *The Analects*. Translated by Arthur Waley. New York: Vintage Classics, 1989
7. Cheng, Chung-Ying. "Knowing and Being: A Philosophical Analysis in the Chinese Context." *Journal of Chinese Philosophy*, vol. 4, no. 2, 1977, pp. 133–157.
8. Li, Chenyang. "The Confucian Concept of Learning." *Philosophy East and West*, vol. 52, no. 1, 2002, pp. 40–60.